

CITEVA DATE ȘI INTERPRETARI IN LEGĂTURA CU STUDIUL ȘI GRADUL ACADEMIC AL LUI IOAN PIUARIU-MOLNAR

(1749—1815). *

Dr. V. Bologa.

Multe amănunte privitoare la biografia medicului ardelean Ioan Piuariu-Molnár. a carui însemnătate pentru istoria medicinei la noi a fost lamurită abia în cei din urmă treizeci de ani, nu sînt încă pe deplin clarificate.

Pentru istoria medicinei rominești, veacul al XVIII-lea este caracterizat prin ivirea celor dintii medici romîni titrați. Semnificativ este în primul rînd faptul apariției lor. Un popor care aproape nu avusese oameni trecuți prin școala înaltă, acum cînd începe, în orînduirea feudală în declin, să aibă un început de burghezie proprie, se pomenește deodată cu cărturari veniți de la universități. Cînd Costache Virnav din Moldova și Nicolae Kretzulescu din Muntenia, pornesc în străinătate pentru a învăța medicina, protipendada din care făceau ei parte s-a revoltat, că vreau să se facă „vraci”.

Intr-o astfel de atmosferă fiecare medic român era un pionier, care prin însăși existența și activitatea sa era menit să dărîme prejudecăți, să taie un făgaș.

Din grupul acesta de înainte-mergători face parte ca un fruntaș între frunțași, cărturarul ardelean Ioan Piuariu-Molnár (1749—1815). Într-o vreme cînd în Principate abia se iviseră cițiva medici romîni și din Ardealul feudal nu se sînt cunoscuți decît doi felceri romîni, tinărul sărac Piuariu, după studii făcute în Viena, deși nu se bucura de nici una din prerogativele asigurate privilegiaților epocii, se impune prin destoinicia sa. El ajunge oculist al principatului Transilvania, mai tîrziu profesor la catedra de boli de ochi la școala înaltă de chirurgie din Cluj și — dovadă cit de mult era apreciat, — este de două ori chemat la Viena pentru a opera personalități marcante. Cărturarul acesta, care a avut un rost alit de important în renașterea culturală a romînilor ardeleni (numai în revoluția lui Horia, pe care n-a înțeles-o, a jucat un rol negativ apărînd interesele reacțiunii feudale) este cel dintii medic învățat în istoria medicinei rominești: „Princeps” nu numai în ordine cronologică, ci și prin valoarea sa netăgăduită. El e autorul celei dintii lucrări științifice medicale publicate de un român („Paraenesis...”, Cluj, 1793) și primul profesor din învățămîntul medical superior țesut din poporul român. Dar importanța sa istorică nu se rezumă numai la atît. El e o figură tipică a veacului luminilor: dascăl, organizator de școli gramatic-lexicografice, ziarist, cel dintii editor al unei reviste rominești, traducător, fondator de fabrici, autor de carti de popularizare, mecenat, om de legătură cu cărturarul din Muntenia, îndrumător al tineretului universitar, colaborator la alcătuirea cunoștințelor „Supplex libellum Valachorum”, această personalitate dinamică, activă, este pretutindenea de față undă crede că se poate face ceva pentru ridicarea culturii poporului său.

Piuariu rămîne pentru medicina noastră din epoca sa un fenomen izolat, totuși între pionierii începuturilor unei vieți medicale rominești, fără încoiala ei este acela care a făcut cea mai mare spărtură în zidul prejudecăților.

Aceasta a fost cea dintii contribuție însemnată a Ardealului în istoria medicinei rominești.

Așa de pîldă pînă de curînd nu era încă de loc clar ce grad academic a avut Ioan Piuariu-Molnár.

Faptul că Piuariu a fost cel dintii profesor academic de origine rominească și a fost primul român care a tipărit o lucrare științifică medicală în cuprînsul teritoriului patriei noastre, a îndemnat pe cei mai mulți autori, care s-au ocupat de el, să creadă că a avut gradul de doctor în medicină. Cînd am scris în 1921 articolul „Ioan Molnár-Piuariu, primul medic titrat român ca autor medical” (Clujul medical, V. No. 5-6, p. 152—158, Cluj 1924.), am afirmat același lucru, deși aveam de atunci multe îndoieli... în 1771 fără îndoială era deja doctor cu diplomă din Viena... cel mult se poate că atunci, fiind abia de 22 ani, să fi dobîndit numai titlul de magistru în chirurgie, care îndreptăția la exercitarea practicii de oculist și că mai tîrziu numai să-și fi cîștigat și doctoratul în medicină”. Patru ani mai tîrziu, într-o altă lucrare „Johann Molnár von Müllersheim, recte Ioan Piuariu (Ein Beitrag zur Geschichte der erster

Wiener Schule und ihre Ausstrahlungen.) Internation. Beiträge zur Geschichte der Medizin, Neuburger-Festschrift, pag. 47—54, Wien 1928.) m-am văzut silit să-mi precizez convingerea în baza unor informațiuni noi, că Piuarium nu a fost doctor în medicină. „Este surprinzător că numele lipsește din lista de promoție a facultății de medicina de la Viena... Imi pot explica această lipsă numai prin faptul că a trebuit să fie doar maestrul în chirurgie și nu medic pur”.

Azi când cunoaștem mai multe documente în care figurează numele lui sau care au emanat de la el, putem constata că el însuși nicăieri nu iscălește ca Dr. și în nici un act oficial nu este amintit cu acest titlu. În puținele sale autografe din 1782, 1785, 1786, 1791, 1798 îl găsim semnind „Johann Molnar, Oculist”, „Joannes sau Ioanes (sic) Molnar”, sau „Molnár János, Királyi szemorvos”. În actele oficiale este vorba de „Ioannes Molnar Oculist”, „Johann Molnar Okulist”, „Augenarzt Molnar”, „öffentlicher Lehrer Jon. Molnar”, „dictus Müllersheim” niciodată însă Dr. Molnar! În lista francmasonilor din Sibiu (Ziegler Geschichte der Freimaurerloge St. Andreas... etc.; Arch. Ver. Sieb. Landeskd. N. F. vol. XIII. Sibiu 1876—77, la pag. 74.) în care toți medicii membri ai lojei sînt trecuți la rubrica „Character” ca „medicus”, Piuarium este numit „k. k. bestellter Oculist in Siebenbürgen”, nu medicus!

Într-o epocă, cînd se dădea toată atenția cuvenită titlurilor, cînd calitatea de doctor medicinae era de mare preț, cînd mai ales, doctorii romîni erau aproape inexistenți, cred că lipsa consecventă a acestui titlu în iscălitura proprie a unui medic și în actele oficiale care-l privesc, este semnificativă și concludentă.

Dar argumentul cel mai puternic se găsește în faptul că Ioan Piuarium-Molnar lipsește din listele de promoție ale facultății de medicină din Viena. Pentru a avea date precise în privința aceasta m-am adresat încă în 1926 consilierului ministerial Dr. Arthur Goldmann, pe atunci arhivarul Universității din Viena, un apreciat arhivist austriac, bun cunoscător al istoriei facultății de medicină vieneză. Domnia-sa binevoise în repetate rânduri să-mi comunice informații interesante cu privire la ardeleni sau romîni care au studiat medicina în capitala Austriei. Și de data aceasta a avut deosebita amabilitate să-l caute pe Piuarium-Molnar în toate izvoarele care-i erau la îndemînă. Rezultatul a fost negativ: „Johann Molnar”, „Johann Morarium”, „Johann Piuarium” din „Zood” (Sadu) nu se găsește în matricolele studenților în medicină, care există complete în arhivă; lipsește de asemenea din listele doctorilor în medicină („Acta Fac. Med.”), publicate de Rosas.

Trebuie reținut încă un fapt. În vremea aceea, atît la facultatea din Viena cît și la cea din Tîrnavia (Nagyszombat) — Buda, doctoranzii în medicină trebuiau să prezinte o disertație inaugurală tipărită. Listele acestor teze sînt bine cunoscute, din diverse bibliografii. Nici la bibliografiile romîni (Bianu-Hodoș, Crănuceanu), nici la cei maghiari (Petrik, Szinnyei, Veress) nu găsim vreo urmă a unei teze susținute de Piuarium-Molnar!

Mi-am pus întrebarea, dacă cumva Piuarium nu și-a făcut studiile la vreo altă universitate sau la Academia medico-chirurgicală Josefînă din Viena (care era o școală medico-militară). E puțin probabil că băiatul sărac din Sadu sa fi avut posibilitatea materială să trăiască 4—5 ani undeva în străinătate mai îndepărtată; nicăieri în scrierile sale sau despre el nu găsim amintit așa ceva. La facultatea din Tîrnavia (Nagyszombat), unde învățămîntul a început sa funcționeze în 1770 (În a sa „Paraenesis”, la pag. 4 Piuarium precizează că de la 1768 încolo a început să vindece bolnavii de ochi); n-a fost promovat doctor, nici la cea din Buda, înființată în 1777. Cunoaștem listele complete ale doctorilor în medicină și chirurgie, promoși la aceste facultăți și le-am studiat amănunțit. Josephinum din Viena a fost întemeiat abia în 1785, cînd Piuarium era de mult oculist al Marelui Principat din Sibiu.

Rămîne deci tot Viena. Toți autorii mai vechi și mai noi care s-au ocupat cu Piuarium afirmă că el a studiat în capitala Austriei.

Dintr-un peșagiu al dedicației către baronul Samuel de Brukenenthal, la începutul cărțuței lui Piuarium-Molnar „Economia stupilor” (1785), s-ar putea deduce că și-a făcut studiile mulțumită unei burse, primite de la curtea din Viena în urma recomandărilor lui Brukenenthal: „... și cum m-ai învrednicit a dobîndi limanul milei împărătești, ca să mă pot desăvîrșit procopsi întru știința tămăduirii ochilor”. Trebuie să reținem și aci faptul că Piuarium vorbește numai de știința tămăduirii ochilor, nu însă de „știința doftoricească” sau „știința medicinii”.

Ne-am putea gîndi și la aceea că Piuarium nici nu a studiat la o facultate, ci a făcut ucenicie în chirurgie și oculistica și a devenit membru al breslei chirurgilor, „meșter chirurg” (nu „Magister chirurgiae” cu diplomă de la o facultate), lucru obișnuit în

vremea aceea în Transilvania. Această presupunere cade însă din capul locului, deoarece e greu de presupus că ar fi putut să ajungă mai târziu profesor la o școală înaltă fără a avea o diplomă academică.

Într-o adresă a Cancelariei aulice transilvane, din 2 aprilie 1787, se spune că I. M. și-a luat diploma la facultatea din Viena. Ce studii a urmat el acolo? Este probabil că a audiat și a terminat *cursurile de chirurgie și oculistică*.

După reforma învățământului medical la facultatea vieneză, desăvârșită de van Swieten (1749), învățământul chirurgiei — care până atunci era neglijat și inegal, — fu reglementat, dându-i-se locul și amploarea care i se cuvenea în cadrele facultății. După terminarea cursurilor candidații primeau diplomă de „Magister chirurgiae”, titlu care acum a devenit academic. După obținerea acestui grad, cine voia, putea să mai facă un examen special despre bolile de ochi și tratamentul lor și să capete titlul de magistru în oculistică.

— Așadar în vremea când presupunem că a învățat Piuariu în Viena, studiul chirurgiei și oculisticii era un studiu academic, dar redus. Studenții chirurghi ascultau unele cursuri speciale, ținute anume pentru ei; altele în comun cu mediciniștii și dădeau examene separate. Primind numai o diplomă de magistru, ei nu se găseau în listele de promoție ale doctorilor facultății și nu erau numiți „medicus” ci „chirurgus”, „Wundarzt”, „polgări sebész”, sau dacă erau specializați, „magistri în obstetrică” sau „magistri oculiști”.

Cred deci că, după toate indiciile sînt îndreptățit să presupun că Ioan Piuariu-Molnar a devenit pe la sfîrșitul deceniului al șaptelea al veacului al XVIII-lea magistru chirurg și oculist al Facultății de medicină din Viena.

Dacă lucrurile stau într-adevăr așa, atunci băiatul din Sadu a avut parte de profesori excelenți. Pe *Franz Joseph Jaus* (profesor pentru anatomie și chirurgie), *Natale Giuseppe Pallucci* (1719—1797), chirurg și oculist, care făcea și cursurile de specializare în oftalmologie. Nu ne va mira deci că s-a întors în Transilvania bine pregătit, cu faimă de elev al școlii vieneze.

Se pune întrebarea dacă, neavînd titlul de doctor, a putut să ajungă profesor la Institutul academic medico-chirurgical din Cluj? Da. Titlul de magistru în chirurgie și oculistică fiind acum un titlu academic, îndreptățea la profesorat, dar numai în ramura pur chirurgicală a învățămîntului medical.

S-ar putea găsi un cusur argumentării mele: În trei locuri aflăm numirea de „doctor”, „doitor” în lăgătura cu numele lui Piuariu-Molnar. În prefața traducerii sale după *Millot*, „Istoria universală adevărată de obște”, din 1800, Piuariu se numește „Profesor public în Academia Clujului și Doctor de ochi în Marele Prințipat al Ardealului”; de asemenea *Radu Tempea*, vorbind despre el în „Cuvîntarea înainte” a gramaticii sale, îl numește în 1797 „Doitor și Profesor de tămăduirea ochilor” și *Aron Pop* din Viena îi scrie în 1791 episcopului Ignatie Darabant despre „Doctor Molnar”.

E semnificativ că în toate trei cazurile nu-i vorba de un act oficial! Afară de aceea trebuie să ținem seamă și de obiceiul romînilor de a numi „doctor”, „doitor” orice persoană, care se ocupă cu vindecarea bolilor, fără a ține seamă de titlul academic care pentru lumea de rînd e ceva prea abstract. Cînd Piuariu se numește „doctor de ochi”, el nu se gîndește la titlul academic ci traduce, după vorbirea populară, pe „Augenarzt”, iar pentru *Tempea* și *Pop*, Piuariu care ocupa un loc important în ierarhia sanitară a țării, e pur și simplu „doctor”, precum vor fi fost pentru lumea din Cluj, și colegii lui Piuariu, *Laffer* și *Fuhrmann*, „Herr Doktor” sau „doktor ur”, de asemenea „magistru chirurgical”.

Și așa, ca magistru în chirurgie și oculistică, Ioan Piuariu-Molnar rămîne pentru începuturile medicinei noastre un mare înaintaș, ca întîiul medic titrat și autor medical romîn din patria noastră, ca primul profesor academic eșit din poporul romîn.

Sosită la redacție: la 7 decembrie 1955.